

Barbara Niedźwiedzka

Czy informatyzacji dostępu do zbiorów towarzyszy w bibliotekach medycznych odpowiednia edukacja użytkowników? : wyniki sondażu

Forum Bibliotek Medycznych 1/2, 228-238

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZY INFORMATYZACJI DOSTĘPU DO ZBIORÓW BIBLIOTEK MEDYCZNYCH TOWARZYSZY ODPOWIEDNIA EDUKACJA UŻYTKOWNIKÓW. WYNIKI SONDAŻU

Streszczenie

Współczesne gromadzenie zbiorów w coraz większym stopniu oznacza gromadzenie dostępu do elektronicznych źródeł informacji: baz pełnotekstowych czasopism, elektronicznych książek, kolekcji obrazów. I rzeczywiście, z każdym rokiem witryny internetowe polskich bibliotek medycznych dają coraz lepszy dostęp do światowych zasobów informacji, umożliwiają też przeszukiwanie własnych katalogów i baz bibliograficznych i pozwalają użytkownikom korzystać bezpośrednio z rozmaitych usług biblioteki. Twórcy witryn zakładają, że użytkownicy są w pełni samodzielni i potrafią korzystać z tych udogodnień. Ulegają przy tym złudzeniu, że powszechna współcześnie umiejętność posługiwania się komputerem równa się umiejętności skutecznego odszukiwania informacji. Nic bardziej mylnego. Często studenci nawet ostatnich lat studiów a i pracownicy naukowci nie znają ani oferty biblioteki ani nie potrafią efektywnie korzystać z udostępnianych przez nią zbiorów i serwisów. Aby te usługi i zbiory były wykorzystywane konieczne są więc odpowiednie szkolenia i to dość szczegółowo wprowadzające użytkowników w techniki wyszukiwawcze, architekturę baz i serwisów, języki wyszukiwawcze. Czy biblioteki prowadzą takie szkolenia? Pod koniec 2003 roku przeprowadzono sondaż w głównych bibliotekach akademii medycznych, aby ustalić, czy i jakie szkolenia w zakresie umiejętności informacyjnych prowadzą. Obraz, jaki wyłonił się z tego sondażu jest bardzo niejednorodny. Są biblioteki, które prowadzą wiele rozmaitych szkoleń i planują dalszy ich rozwój, są jednak i takie, w których działalność szkoleniowa ogranicza się do 1,5 godzinnego przysposobienia bibliotecznego i to nie zawsze obejmującego wszystkich studentów. To oczywiście, że półtóra godzinny wykład na temat zasad korzystania z biblioteki to za mało, aby studenci nie gubili się w serwisach pełnotekstowych czasopism, potrafili efektywnie przeszukać bazę bibliograficzną, poznać charakterystykę poszczególnych źródeł, aby uwrażliwieni byli na problemy jakości informacji. W zestawieniu z ofertą szkoleniową wielu bibliotek medycznych w krajach zachodnich, edukacyjna działalność polskich bibliotek jest przeważnie uboga, a zawsze niekonsekwentna, jeśli chodzi o to, jakie grupy użytkowników obejmuje, na którym roku studiów ich uczestnicy są szkoleni i w jakim zakresie. Trudno o to winić wyłącznie biblioteki. To przede wszystkim władze uczelni medycznych oraz ich komisje do spraw nauczania powinny w końcu dostrzec konieczność wyposażania absolwentów studiów medycznych w zunifikowane umiejętności informacyjne. Realizacja paradygmatu „evidence based medicine”, a także stosowanie aktywnych metod nauczania, w tym tzw. nauczania problemowego, nie są możliwe bez odpowiedniego przygotowania studentów do samodzielnego wyszukiwania i korzystania z informacji. Wprowadzenie do programu studiów odpowiednich obowiązkowych kursów jest w gestii nauczycieli akademickich. Ale zadaniem dla bibliotek medycznych jest uświadamianie tej konieczności, skonstruowanie oferty zróżnicowanych i prowadzonych nowoczesnymi metodami szkoleń oraz zadbanie o odpowiednie metodyczne przygotowanie instruktorów.

Współczesne gromadzenie zbiorów w coraz większym stopniu oznacza zapewnianie dostępu do elektronicznych źródeł informacji. Gromadzimy mniej czasopism, książek, za to kupujemy dostęp do serwisów czasopism pełnotekstowych, kolekcji obrazów diagnostycznych, kupujemy programy i bazy. Z każdym rokiem witryny internetowe polskich bibliotek medycznych dają coraz lepszy dostęp do światowych zasobów informacji, umożliwiają też przeszukiwanie własnych katalogów, baz bibliograficznych, pozwalają użytkownikom korzystać *via* Internet z rozmaitych usług bibliotek. Witryny te nie zawsze są czytelne, niejednokrotnie posługują się językiem zrozumiałym jedynie dla ich projektantów i pracowników wtajemniczonych w meandry funkcjonowania biblioteki. Twórcy witryn śmiało zakładają, że użytkownicy (studenci, naukowcy) wykazują ten sam stopień wtajemniczenia, są samodzielni i potrafią korzystać z oferowanych udogodnień. Czy aby nie ulegają przy tym złudzeniu, że powszechna współcześnie umiejętność posługiwania się komputerem równa się umiejętności skutecznego odszukiwania informacji? Czy studenci i pracownicy naukowcy znają aby ofertę biblioteki i czy potrafią efektywnie korzystać z udostępnianych przez nią zbiorów i serwisów? Wieloletni kontakt zarówno z jednymi jak i drugimi pozwala autorce w to wątpić, gdyż zbyt często wykazują zupełny brak wiedzy o źródłach i usługach, a także elementarny brak umiejętności odszukiwania informacji. Obserwacje te nie zostały przeprowadzone metodycznie, ale są na tyle uderzające, że można odpowiedzialnie postawić hipotezę, że z wyjątkiem być może grup doświadczonych naukowców, którzy znają i umieją posługiwać się określonymi źródłami i kanałami przepływu informacji naukowej w swojej wąskiej dziedzinie, brak tzw. umiejętności informacyjnych (UI) jest zjawiskiem dość powszechnym w społeczności akademii medycznych. Hipotezę tę oczywiście należy udowodnić, ale zanim to nastąpi, w przekonaniu, że korzystanie z nowoczesnych usług bibliotek medycznych wymaga bezsprzecznie odpowiednich umiejętności użytkowników, w 2003 roku przeprowadzono sondaż w głównych bibliotekach akademii medycznych, którego celem było sprawdzenie, czy biblioteki prowadzą szkolenia w zakresie wspomnianych umiejętności informacyjnych. Byłyby to szkolenia dające wiedzę o źródłach i usługach informacyjnych, wprowadzające użytkowników m.in. w techniki wyszukiwawcze, architekturę baz i serwisów, języki wyszukiwawcze. Celem sondażu było także ustalenie, czy szkolenia te, ich forma i zawartość, odpowiadają obserwowanym na świecie trendom.

Sondaż przeprowadzono pod koniec 2003 roku, wysyłając pocztą e-mail ankietę do dyrektorów 11 Bibliotek Głównych Akademii Medycznych oraz przeglądając ofertę szkoleń na ich stronach internetowych. Aby dokonać przeglądu literatury przedmiotu przeszukano Polską Bibliografię Lekarską oraz ręcznie polskie czasopisma z dziedziny informacji naukowej, a także źródła internetowe. W celu dokonania porównania z innymi krajami przeszukano witryny internetowe kilkunastu bibliotek europejskich i amerykańskich wyższych szkół medycznych, a prac na interesujący temat szukano w bazach: Medline, LISA i ERIC.

Wyniki

Odpowiedzi na pytania ankiety przeanalizowano i uzupełniono o wyjaśnienia pochodzące z wywiadów z dyrektorami niektórych bibliotek medycznych. W bazie polskiej odnaleziono jedynie materiały Konferencji na temat „Dydaktycznych funkcji biblioteki głównej akademii medycznej z uwzględnieniem wykorzystania technik informatycznych” oraz informację o podręcznikach wydanych przez AM w Bydgoszczy oraz Collegium Medicum w Krakowie. W bazach zagranicznych odszukano ponad tysiąc publikacji, z których wybrano publikacje pogładowe w języku angielskim, dające ogólny opis zagadnienia w poszczególnych krajach. Przegląd zagranicznego piśmiennictwa, a także analiza oferty szkoleniowej kilku renomowanych uczelni medycznych na świecie pozwoliła na zbudowanie porównawczego tła dla opisu sytuacji w Polsce.

Edukacja w zakresie UI prowadzona przez biblioteki uczelni medycznych w Polsce.

Analiza odpowiedzi udzielonych w ankiecie wykazała wielkie zróżnicowanie szkoleń prowadzonych przez biblioteki AM. Dotyczy to zarówno oferty szkoleń, jak ich umiejscowienia w programie studiów, obowiązkowości oraz zawartości programowej.

Większość bibliotek prowadzi tzw. przysposobienie biblioteczne dla studentów pierwszego roku studiów. Jest to zwykle 1,5-2 godzinne wprowadzenie w regulamin korzystania ze zbiorów i usług biblioteki, informacja o systemie biblioteczno-informacyjnym, sieciach międzybibliotecznych, niekiedy pokaz witryny internetowej biblioteki, a kończy się wpisem do indeksu. Czas trwania zajęć wskazuje na to, że dają one informację sygnałną i nie obejmują ćwiczeń czy prezentacji. Zajęcia przeważnie prowadzone są w średniej wielkości grupach i mają formę wykładu, któremu niekiedy towarzyszy komputerowy pokaz. Prowadzą je przeważnie pracownicy działu informacji naukowej, ale bywają włączeni w nie także inni pracownicy. Przysposobienie biblioteczne nie obejmuje studentów wszystkich kierunków, a dwie biblioteki w ogóle go nie prowadzą z powodu ograniczeń kadrowych lub z powodu nie uwzględnienia tego szkolenia w programie nauczania. Rzadkością jest przysposobienie biblioteczne prowadzone przy komputerach w małych grupach. Robi to tylko jedna biblioteka w grupach 20-osobowych przy 10 komputerach.

7 z 11 bibliotek prowadzi specjalistyczne szkolenia, po zarejestrowaniu się odpowiedniej liczby chętnych. Odbywają się one w małych grupach i mają charakter praktycznych ćwiczeń przy komputerach. Oferta tych szkoleń jest bardzo zróżnicowana. Są to albo szkolenia ogólne w przeszukiwaniu baz (np. PBL, Medline, Embase, baz pełnotekstowych czasopism) lub też w wyszukiwaniu informacji w danej dziedzinie wiedzy. Są to krótkie, zwykle godzinne kursy. Według dyrektorów bibliotek cieszą się one dużym zainteresowaniem, zwłaszcza młodych naukowców i studentów piszących

prace dyplomowe. Dwie biblioteki prowadzą szkolenia w instytutach lub zakładach uczelni. Szkolenia te są wygodne dla użytkowników i stąd cieszą się powodzeniem. Jedna z bibliotek w 2003 roku zrealizowała 240 godzin tego rodzaju szkoleń. 7 z 11 bibliotek prowadzi obowiązkowe zajęcia dla słuchaczy studiów doktoranckich. Wymiar godzin jest tu bardzo zróżnicowany (od 2-10 godzin), podobnie zakres tematów i kształconych umiejętności, od krótkiej orientacji odnośnie do źródeł i usług, do zajęć obejmujących techniki wyszukiwawcze, problemy oceny jakości, a także np. zasady konstrukcji pracy naukowej. Szkolenia takie organizowane są też na zamówienie kół naukowych, a prowadzone przeważnie przez pracowników działów informacji naukowej, rzadziej (w 3 bibliotekach) przez bibliotekarzy ze statusem dydaktycznym lub naukowo-dydaktycznym, w dwóch przypadkach także przez informatyka.

Rzadkością też jest prowadzenie przez biblioteki regularnych szkoleń dla pracowników naukowych lub lekarzy praktyków. Tylko 3 biblioteki prowadzą je w ramach programów kształcenia podyplomowego, z czego jedna ma w tym zakresie stałą ofertę 12 godzinnych szkoleń. Obejmują one elementy krytycznej analizy publikacji naukowych. Bywa, że biblioteki doraźnie organizują pokazy baz i usług mające na celu pozyskanie akceptacji środowiska naukowego dla ich zakupu. We wszystkich bibliotekach możliwe są indywidualne konsultacje w zakresie korzystania z biblioteki i udostępnianych przez nią źródeł.

Kilka (6) bibliotek planuje poszerzenie oferty szkoleń. Np. 1 z bibliotek planuje wprowadzenie oprócz obowiązkowego PB na 1 roku studiów, wprowadzenie do programu studiów, na wyższych latach obowiązkowego szkolenia z przeszukiwania baz bibliograficznych, inna zamierza prowadzić systematyczne szkolenia wśród pracowników naukowych w ich miejscu pracy. Dyrektorzy uzależniają to od możliwości kadrowych. Prawie wszyscy skarżą się na zbyt małą liczbę pracowników, którzy mogliby prowadzić takie kursy, jednak tylko w 2 przypadkach dyrektorzy zwrócili uwagę na niedostatki dydaktycznych kwalifikacji pracowników biblioteki.

Poważną przeszkodą dla prawie wszystkich bibliotek jest brak odpowiedniej informatycznej infrastruktury: sal wyposażonych w odpowiednią liczbę komputerów, przestarzały sprzęt i oprogramowanie lub brak odpowiednio szybkiego dostępu do Internetu. Tylko jedna z badanych bibliotek deklaruje, że nie ma ograniczeń lokalowych, sprzętowych ani kadrowych.

Obecne zróżnicowanie zakresu i usytuowania szkoleń w programie studiów świadczy o tym, że nie ma jednolitego stanowiska zespołów ds. programów kształcenia odnośnie roli i zakresu działalności szkoleniowej bibliotek. Nie dokonano też najwidoczniej analizy, w jakim momencie studiów szkolenia takie powinny się odbywać. Oto kilka charakterystycznych przykładów: na jednej z uczelni tylko studenci Pielęgniarstwa III roku są obowiązkowo szkoleni w zakresie informacji naukowej w wymiarze 10 godzin, szkolenie takie otrzymują studenci Analityki Medycznej już w wymiarze obowiązkowych 15 godzin, a dla studentów Medycyny

zajęcia te są nieobowiązkowe. Na innej uczelni obowiązkowe 3 godzinne zajęcia mają studenci III roku Farmacji, a 15 godzinne studenci I roku Analityki Medycznej, na drugim roku studiów magisterskich 15 godzinne szkolenia otrzymują pielęgniarki, studenci zdrowia publicznego i rehabilitacji, a studenci Farmacji na 5 roku. Na tej samej uczelni studenci Medycyny w ogóle nie mają tego rodzaju szkoleń. Skrajnym przypadkiem jest uczelnia, w której studenci Zdrowia Publicznego otrzymują obowiązkowy 60 godzinny kurs informacji naukowej, a studenci Medycyny nie mają nawet przysposobienia bibliotecznego. To tylko kilka przykładów zupełnego braku unormowania zarówno odnośnie do usytuowania szkoleń w programie nauczania jak i ich zawartości. Niektóre programy kursów są bardzo rozbudowane i obejmują nawet teoretyczne podstawy nauki o informacji, inne ograniczają się do pobieżnego, sądząc z wymiaru godzin, wprowadzenia do pewnych technicznych umiejętności wyszukiwania w bazach piśmiennictwa naukowego.

Wprowadzenie do programu nauczania omawianych szkoleń jest więc prawdopodobnie wynikiem indywidualnej aktywności dyrektorów bibliotek i tego, jaką wagę przywiązują do nich poszczególni członkowie komisji ds. programów nauczania. Trudno jest bowiem znaleźć inne uzasadnienie, dlaczego na tej samej uczelni studenci na pewnych kierunkach nie mają w ogóle szkoleń, a na innych obowiązują studentów obszerne obowiązkowe kursy.

Zaistnienie na jednej z uczelni, trwającego cały semestr przedmiotu obejmującego: wprowadzenie do zasad „evidence based practice”, informację o źródłach ich konstrukcji, kryteria oceny jakości źródeł informacji, techniki wyszukiwania, praktyczne wyszukiwanie w czołowych bazach bibliograficznych, problemy jakości i upowszechniania informacji, itp., było wynikiem sprzyjającej koincydencji: tworzenia nowego kierunku, woli władz wydziału oraz osobistej motywacji osób prowadzących ten przedmiot.

Przeprowadzony sondaż wskazuje więc, że wyposażanie studentów i przyszłych praktyków w umiejętności informacyjne, pozwalające im w pełni wykorzystywać elektroniczne zbiory i usługi bibliotek jest na razie „oddolną” inicjatywą, co bardziej energicznych i świadomych dyrektorów tych bibliotek i potrzebą indywidualnych wykładowców. Na pewno nie jest kierunkiem polityki edukacyjnej uczelni, za którą szłyby zmiany w programach nauczania, środki na infrastrukturę informatyczną i przygotowanie instruktorów.

Szkolenia w zakresie umiejętności informacyjnych na uczelniach medycznych za granicą

Analizując problem kształcenia w zakresie „information literacy” na uczelniach zagranicznych mniejszą wagę przywiązywano do analizy oferty poszczególnych bibliotek, która jest podobnie jak w Polsce bardzo zróżnicowana, a większą do wychwycenia kierunków rozwoju szkoleń i trendów. W krajach postkomunistycznych,

(Czechy, Bułgaria, Węgry, Serbia, Litwa), sytuacja jest bardzo podobna do tej obserwowanej na uczelniach rodzimych. Widoczny jest brak jakichkolwiek ogólnych standardów oraz regulacji. Biblioteki zwykle prowadzą przysposobienie biblioteczne, a niekiedy oferują krótkie kursy informacji naukowej uwzględniające instruktaż w zakresie przeszukiwania baz komputerowych. Szkolenia te, podobnie jak w Polsce, nie zawsze są obowiązkowe, prowadzone są nie na wszystkich kierunkach i na rozmaitych latach studiów. Oferowane są też, choć rzadko, szkolenia małych grup użytkowników, np. w przeszukiwaniu konkretnej bazy bibliograficznej, Internetu, czy zbiorów czasopism elektronicznych. Wyjątkowe są bardziej rozbudowane kursy, takie jak prowadzony na Uniwersytecie Semmelweis w Budapeszcie 28 godzinny kurs „Methods of literature research”, czy 5 modułowy kurs „Course Outline for Library Informatics” na uniwersytecie w Debreczynie. Za zaliczenie tych kursów studenci otrzymują punkty kredytowe. Od 1993 roku Kenezy Library (Debreczyn, Węgry) prowadzi też 10 godzinny obowiązkowy kurs informacji naukowej na 1 roku studiów medycznych (Viragos 2002).

Inaczej przedstawia się sytuacja w krajach zachodnich, zwłaszcza tych, w których informatyzacja ma długą, blisko 30-letnią historię. Najbardziej rozwiniętą i ugruntowaną działalność w omawianym zakresie mają uczelnie medyczne w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i Australii. W krajach tych już w latach 70. szkolenia tego rodzaju były prowadzone przez biblioteki, a od lat 80. zaczęto wprowadzać ideę zintegrowania szkoleń w zakresie UI z programem studiów. Polega to na dostarczaniu przez bibliotekę odpowiedniego szkolenia na życzenie prowadzącego przedmiot, w czasie, który ten uznaje za stosowny i najkorzystniejszy dla studentów. Uważa się bowiem, że umiejscowienie kursów UI w programie studiów jest kluczowe dla ich efektywności. Studenci, którzy szkoleni są zbyt wcześnie, aby nabyte powierzchownie umiejętności zastosować w praktyce, łatwo zapominają podane im informacje i techniki, jeżeli zbyt późno – nie praktykują ich i nie wykorzystują w czasie studiów. Korzystne wydaje się więc rozbić szkoleń i wplecenie ich w program studiów, wszędzie tam, gdzie umiejętności te wykorzystywane są przez prowadzących zajęcia i gdzie mogą być kształcone w kontekście rzeczywistych konkretnych potrzeb informacyjnych (Bainton, 2001). Możliwe jest to tylko w ścisłej współpracy z wykładowcami przedmiotów dziedzinowych.

Minione 20 lat informatyzacji bibliotek medycznych na świecie pozwoliło na wypracowanie rozmaitych form współpracy między bibliotekarzami, wykładowcami i informatykami, aby jak najlepiej wykorzystać i ich kompetencje i zasoby bibliotek. Potrzeba kształcenia UI została nie tylko dostrzeżona przez wykładowców i władze tych szkół, ale znalazła swój wyraz w dokumentach programowych. Jednym z celów edukacyjnych, uzgodnionych przez społeczność amerykańskich szkół medycznych (Association of American Medical Colleges) jest, aby „absolwent studiów medycznych posiadał umiejętność uzyskiwania, zarządzania i wykorzystywania informacji

biomedycznej w celu rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji związanych z opieką nad pacjentem i ochroną zdrowia całej populacji. Uznano, że umiejętności te powinny być bazą i nieodłącznym elementem realizacji całego programu nauczania (Raport AAMC, 1998). Na większości uczelni w Ameryce Północnej ukończenie kursu w zakresie umiejętności informacyjnych jest obowiązkowe i/lub daje kredyty liczące się w ogólnej punktacji. Najbogatsza i daleko wykraczająca poza typowe szkolenia w zakresie przeszukiwania baz bibliograficznych, źródeł internetowych, problemów jakości informacji, krytycznej analizy tekstu, czy zarządzania referencjami, jest oferta szkoleniowa biblioteki Uniwersytetu Harvarda. Oferuje ona ponad trzydzieści rodzajów szkoleń, cyklicznie powtarzanych, w tym także w stosowaniu programów bio-informatycznych, cyfrowym obrazowaniu czy zarządzaniu rekordami medycznymi. Wchodzi więc w zakres informatyki medycznej, co jest specyficzną cechą amerykańskich uczelni, gdzie informacja naukowa o wiele ściślej łączy się z informatyką medyczną, czy wiedzą dotyczącą systemów informacji w ochronie zdrowia niż w szkołach europejskich, choć i tu zachodzą zmiany. Niektóre kraje Europy Zachodniej, takie, jak np. Wielka Brytania, Niemcy czy Dania nie pozostały daleko w tyle, inne np.: Hiszpania, Portugalia, Grecja dopiero w ostatnich latach termin „information literacy” wprowadziły na stałe do języka edukacji.

Biblioteki akademickie w Wielkiej Brytanii w większości uznają uczenie UI jako ważny element ich zadań, a dane statystyczne mówią, że w ciągu ostatnich lat liczba godzin szkoleń w zakresie UI stale rośnie. Trend ten jest bardzo wyraźny, szczególnie na nowo otwieranych kierunkach, a biblioteki coraz częściej organizują w swojej strukturze specjalne oddziały szkoleniowe. Coraz częściej biblioteki szkolą także pracowników naukowych i wychodzą ze szkoleniami poza obręb swoich pracowni prowadząc je na żądanie w dowolnym, wyposażonym w komputery miejscu uczelni. Generalnie w kształceniu UI dominuje obecnie anglo-amerykańska koncepcja „information literacy”, polegająca na odejściu od odrębnych, prowadzonych przez biblioteki szkoleń w posługiwaniu się konkretnym źródłem (lub na wbudowaniu modułu informacji naukowej w program studiów, na określonym roku) na rzecz międzyprzedmiotowej ścieżki nauczania UI. Więcej o tym piszę w artykule: „Kształcenie w zakresie umiejętności informacyjnych w akademiach medycznych w Polsce na tle innych krajów”, przyjętym do druku w PTINT, 2004.

Szkolenia w zakresie UI stanowią stały element procesu dydaktycznego szczególnie tam, gdzie nauczanie problemowe i inne metody aktywne, ukierunkowane na kształcenie samodzielności studiowania, są naczelnymi metodami nauczania, m.in. na uniwersytetach McMaster czy Queen's w Kanadzie, Harvard University, Oxford, czy w szwedzkich szkołach medycznych.

Wnioski

Porównanie oferty udostępnianych przez witryny bibliotek medycznych zasobów i informacji bibliograficznej nie wypada dla polskich uczelni medycznych źle.

Dostępne są wszystkie ważne międzynarodowe bazy bibliograficzne, stopniowo w coraz większym zakresie katalogi i usługi wyszukiwania, kopiowania, wypożyczeń międzybibliotecznych itp. Natomiast w zakresie szkoleń, które powinny towarzyszyć tak bogatej ofercie można stwierdzić nasze w tym względzie opóźnienie, zwłaszcza w stosunku do najbardziej renomowanych uczelni krajów zachodnich.

Słaby rozwój działalności szkoleniowej bibliotek spowodowany jest wieloma przyczynami. Jedną z nich to brak jednoznacznych i jednolitych w skali kraju dyrektyw programowych w tym obszarze edukacji. Wynika to prawdopodobnie z nie uświadamiania sobie w pełni przez decydentów uczelni (czy jeszcze ogólniej, władz edukacyjnych i zdrowotnych) rozbieżności między zasobami i technologicznymi możliwościami bibliotek a wiedzą i umiejętnościami użytkowników. W wyniku tego relacja wydatek-korzyść (między pieniędzmi wydawanymi na bazy, programy, elektroniczne źródła i ich wykorzystaniem przez użytkowników) nie może być dobra. Inne przyczyny niedostatku szkoleń, mające swoje korzenie w tej pierwszej, to: braki infrastruktury technologicznej (nowocześnie oprogramowanych komputerów, stanowisk sieciowych, pomieszczeń) oraz odpowiedniej liczby odpowiednio przygotowanych bibliotekarzy-instruktorów. Wprowadzenie szkoleń w zakresie UI, jako jednego z ważnych elementów edukacji na uczelniach medycznych uwzględniało by więc zmiany form, w jakich obecnie prezentowane są zasoby wiedzy i informacji a także zmiany zachodzące w metodach nauczania i zniwelowałoby rozdzźwięk między tym co robią i co kupują biblioteki, a tym w jakim stopniu jest to wykorzystywane. Uświadczenie sobie konieczności zintensyfikowania i unormowania szkoleń UI przez władze uczelni zapewne spowodowałoby i zwiększenie środków finansowych na infrastrukturę i odpowiednią politykę kadrową, a także wymusiłoby kształcenie instruktorów w zakresie UI. Odpowiednie przygotowanie kadry nauczającej jest bowiem, podobnie jak w przedmiotach dziedzinowych, czynnikiem decydującym o efektywności szkoleń.

Jaka jest rola bibliotek w przeprowadzaniu tej zmiany? Wydaje się, że początkowo, wobec rozmaitych trudności: finansowych i wynikających z oporu tradycjonalistycznej struktury akademii medycznych, przede wszystkim informacyjno-uświadcniająca. Oznacza to wyjście z prezentacjami elektronicznych zasobów i potencjalnych możliwości usługowych bibliotek na szerokie forum. Pokazywanie tych możliwości na konferencjach dziedzinowych oraz tych dotyczących edukacji medycznej. Zwracanie uwagi na trudności, jakie napotykają nieprzeszkoleni użytkownicy. Krokiem następnym powinna być konsultacja ze środowiskiem nauczycieli akademickich i studentów odnośnie formy i zakresu potrzebnych szkoleń, a w końcu, wejście bibliotek z konkretną ofertą szkoleń w programy nauczania. Warunkiem sukcesu jest tu i współpraca z wykładowcami uczelni i odpowiednie pedagogiczne/metodyczne przygotowanie instruktorów.

Jak widać z sondażu, biblioteki medyczne w Polsce świadome są rosnących potrzeb i znajdują się na etapie budowania oferty szkoleń. Jednocześnie programy nauczania na uczelniach medycznych są dostosowywane do wymogów procesu bolońskiego. Powinno się więc właśnie teraz pokusić o ujednoczenie ramowych wymogów i określenie; co student medycyny i nauk pokrewnych powinien umieć i wiedzieć, aby efektywnie korzystać z informacji naukowej, oraz o wprowadzenie odpowiednich szkoleń do programów.

Zintensyfikowanie bibliotecznej działalności edukacyjnej wydaje się bowiem konieczne i dla efektywności nauczania w ogóle, a i z powodu, aby dziesiątki i setki tysięcy złotych wydawane na bazy fachowej literatury i komputeryzację zasobów i usług były efektywnie spożytkowane.

Bibliografia

American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. Chicago, *American Library Association* 1989. [Dok. elektr.] <http://www.ala.org/acri/nili/ilit1st.html> (10.01.2003)

Audunson Roger, Nordile Roger: Information literacy: the case or non-case of Norway? *Library Review* 2003 Vol. 52 nr 7 s. 19–325

Bainton Toby: Information literacy and academic libraries: the SCONUL approach (UK/Ireland). Proceedings of 67th IFLA Council and General Conference, August 16–25 2001. [Dok. elektr.] <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/016-126e.pdf> (10.01.2003)

Brettle Alison: Information skills training: a systematic review of the literature. *Health Information and Libraries Journal* 2003 Vol. 20 suppl. 1 s. 3–9

Brown Janis F., Nelson Janet L.: Integration of information literacy into a revised medical school curriculum. *Medical Reference Services Quarterly* 2003 Vol. 22 nr 3 s. 63–74

Bruce Christine S.: Information literacy as a catalyst for educational change. A background paper. July 2002, White paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic. [Dok. elektr.] <http://www.nclis.gov/lininter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf> (10.01.2003)

Chalon Patricia, Delvenne Catherine: An information retrieval training tool targeting the PBL students at the University of Liege. Proceedings of 8th European Conference of Medical and Health Libraries, September 16–21 2002, Kolonia, Niemcy

Council of Australian University Librarians (CAUL), 2001. [Dok. elektr.] www.aab.es/51n68a4.pdf (10.01.2003)

Dąbrowiecki Stanisław, Janowicz Eugeniusz, Malukiewicz-Wisniewska Grażyna: Jak wyszukiwać i krytycznie oceniać naukowe publikacje medyczne. Akademia Medyczna w Bydgoszczy 1996

Dzier Marshall, Brown Fiona J.L.: Web-based information skills tutorials for evidence based learning and practice. Proceedings of 8th European Conference of Medical and Health Libraries, September 16–21, 2002, Kolonia, Niemcy. Materiały: Edinburgh University Library. [Dok. elektr.] www.lib.ed.ac.uk/howto/infoskills.shtml (10.01.2003)

Dydaktyczne funkcje biblioteki głównej akademii medycznej z uwzględnieniem wykorzystania technik informatycznych: Materiały XVII Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych. Poznań, 3–5 czerwca 1998/ red. Aniela Piotrowicz

E a r l Martha FF. & N e u t e n s James A.: Evidence-based medicine training for residents and students at a teaching hospital: the library's role in turning evidence into action. *Bulletin of the Medical Library Association* 1999 Vol. 87 s. 211–4

G h a l i W.A., S a i t z R., E s k e w A.H., G u p t a M., Q u a n H., H e r s h m a n W.Y.: Successful teaching in evidence-based medicine. *Medical Education* 2000 Vol. 34 s. 18–22

G i b s o n Kenneth E., S i l v e r b e r g Michael: A two year experience teaching computer literacy to first-year medical students using skill based cohorts. *Bulletin of Medical Library Association* 2000 Vol. 88 s. 157–64

G r a n t Kathryn L., H e r r i e r Richard N., A r m s t r o n g Edward P.: Teaching a systematic search strategies improves literature retrieval skills of pharmacy students. *American Journal of Pharmaceutical Education* 1996 Vol. 60 s. 281–286

H a r a l d s t a d Anna-Marie: Information literacy-curriculum integration with medical school's syllabus. "Liber Quarterly: The journal of European Research Libraries". 2002 Vol. 12 nr 2–3 s. 192–198.

I n f o r m a c j a naukowa w zdrowiu publicznym/ red. Piotr Franaszek. Wydaw. UJ, Kraków 2001

I n f o r m a t i c s in Health Sciences Curricula. Compiled by Janis F. Brown and Gale G. Hannigan. Medical Library Association DocKit #11 Chicago 1999

Information literacy Competency Standards for Higher Education. Association of College & Research Libraries, Chicago 2000

L a m b e r t - L a n n i n g Anita, W a t s o n Lynn, E v a n s Mike F.: Integrating medical informatics into the undergraduate curriculum. *Bibliotheca Medica Canadiana* 2000 Vol. 21 nr 3 s. 16–19

N a t i o n a l Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic. [Dok. elektr.] <http://www.nclis.gov/lininter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf> (10.01.2003)

N i e d ź w i e d z k a Barbara: „Kształcenie w zakresie umiejętności informacyjnych w akademiach medycznych w Polsce na tle innych krajów”. PTINT 2004 (artykuł przyjęty do druku).

S c h w a r t z Diane G., S c h w a r t z Stanley A.: Medline training for medical students integrated into the clinical curriculum. *Medical Education* 1995 Vol. 29 s. 133–8

S c o t t Craig S., S c h a d Douglas C., M a n d e l Lynne S., B r o c k Douglas M., K i m Sara: Information and informatics literacy: skills, timing, and estimates of competence. *Teaching & Learning in Medicine* 2000 Vol. 12 nr 2 s. 85–90

SCONUL (Standing Conference of National and University Libraries), 1999. SCONUL Briefing paper. Information Skills in Higher Education. SCONUL

S n a v e l y Lorraine: Information literacy standards for higher education: an international perspective. 67th IFLA Council and General Conference, August 16–25 2001. [Dok. elektr.] <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/073-126e.pdf> (10.01.2003)

S t e a d William: Positioning the library at the epicenter of networked biomedical enterprise. *Bulletin of the Medical Library Association* 1998 Vol. 86 s. 26–30

T a y l o r S., K r o g M.: Problem-based learning at medical libraries. *DF Revy* 2000 Vol. 23 nr 9 s. 257–259

T o v o t e Christina: Customer or refined student. Reflections on the “customer” metaphor in the academic environment and the new pedagogical challenge to the libraries and librarians. 67th IFLA Council and General Conference, August 16–25, 2001. [Dok. elektr.] <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/071-126e.pdf> (10.01.2003)

V i r a g o s Marta: Problem based user education in the medical library: how much for whom and Colegewhen. Proceedings of 8th European Conference of Medical and Health Libraries, September 16–21 2002, Kolonia, Niemcy

W e i g h t m a n Alison: Development and evaluation of a library skills programme for postgraduates: an example of evidence based librarianship. Proceedings of 8th European Conference of Medical and Health Libraries, September 16–21, 2002 Kolonia, Niemcy

W r o s c h Jacqueline A., M o r g a n Lynn Kasner, S u l l i v a n t Jean, L e w i s Dana M.: Instruction of evidence-based medicine searching skills during first-year epidemiology. *Medical Reference Services Quarterly* 1998 Vol. 17 nr 3 s. 49–57

Mgr Iwona Fryzowska-Chrobot

Jolanta Lasocka

Warszawa – GBL

CENTRUM DOKUMENTACJI ŚWIATOWEJ ORGANIZACJI ZDROWIA W GŁÓWNEJ BIBLIOTECE LEKARSKIEJ W WARSZAWIE

Streszczenie

W styczniu 2003 roku Główna Biblioteka Lekarska otrzymała status Centrum Dokumentacji Światowej Organizacji Zdrowia. Z Biura Łącznika ŚOZ przejęto księgozbiór liczący ok. 1 400 woluminów, na który składają się dokumenty i publikacje powstałe w instytucjach Światowej Organizacji Zdrowia oraz materiały opracowane przez ekspertów z różnych dziedzin na zlecenie tej Organizacji.

Biuro Regionalne ŚOZ dla Europy z siedzibą w Kopenhadze nadsyła systematycznie do GBL najnowsze publikacje dotyczące polityki zdrowotnej Światowej Organizacji Zdrowia.

W referacie omówiono rolę i zadania, jakie pełni Centrum Dokumentacji ŚOZ, poddano analizie tematykę przechowywanych tu publikacji, wskazano na konieczność opracowania księgozbioru w systemie komputerowym (prace w tym zakresie zostały już rozpoczęte) w celu zapewnienia wszystkim zainteresowanym łatwego dostępu do publikacji.

Polska jest krajem członkowskim Światowej Organizacji Zdrowia od początku jej istnienia, tj. od 7 kwietnia 1948 roku. Organizacja ta jest światowym autorytetem w sprawach zdrowia publicznego. Jej wytyczne, zalecenia i opinie mają decydujący wpływ na kształtowanie polityki zdrowotnej w poszczególnych krajach i tworzenie narodowych programów zdrowia.

Dlatego propagowanie jej dokumentów i publikacji oraz promocja polityki ŚOZ w środowisku medycznym jest niezwykle istotna, a korzyści płynące z dostępu do tych materiałów oczywiste.

Centrum Dokumentacji Światowej Organizacji Zdrowia zostało powołane na mocy decyzji Biura Regionalnego WHO w Kopenhadze w 1998 roku. Głównym zadaniem Ośrodka jest gromadzenie, opracowywanie i przechowywanie literatury wydawanej przez ŚOZ oraz udostępnianie jej instytucjom medycznym, placówkom naukowym, bibliotekom, pracownikom służby zdrowia oraz wszystkim zainteresowanym problematyką zdrowia. Początkowo zbiory Centrum mieściły się w Biurze Łącznika Światowej Organizacji Zdrowia przy ulicy Długiej w Warszawie. W 2002 roku zostały przeniesione do gmachu Głównej Biblioteki Lekarskiej, a w styczniu 2003 GBL